

sikerült megfelelő medret találnia egy gondolatfolyamnak, vagy egy hirtelen nyelvi leleménnyel átlendítenie a szövegszervezés holtpontján azt a valamit, amit nem lehet/szabad kikövetelni semmilyen művészileg megformált nyelvi konstrukciótól, kompilációtól sem. „Mert a verskezdethez nem mindig kerül oda a folytatás. / Csak póre mutatóujjként merednek üszkös romjai a magasba. / A maguk durvaságában; eltakarhatatlan anyagszerűségükben. / S mindez oly nyers valóságot *beszéltet*, / hogy az már a transzcendentális angyal-arcával tekint vissza ránk” (*A kép nyers*).

A kevésbé sikerült kísérletekkel (*Elégia a kihullott fogakhoz*) és alkalmi költeményekkel (*A Költészet Napja*) együtt is olyan egybefüggő poémaszerűséget sejtetnek a kötet ciklusai, amely a megidézett mesterek (Holan, Holub, Herbert, illetve a lengyel költészet számos más alakja) munkássága mentén koherens módon kapcsolódik a közép-európai irodalom megannyi vonulatához (az említett abszurdot érdemes kiemelten hangsúlyozni ismét), természetesen a magyar elődökkel és kortársakkal egyetemben (Arany Jánostól, Tandorin át Vörös Istvánig). A helyenként novellisztikus elemekkel dúszított (*Héjat az idő...*), szatirikus szentenciákkal oldott (*Kis regény, a végére illesztett mottóval*), esetleg egy-egy esszéisztikus kitétellet (*Kisdéd értekezés a budapesti lányokról és az esztétikai mércéről*) tovább bővített költői eszköztár pedig elősegíti azt a *valósággal történő képzeletjátékot*, amelynek alakváltozataiban a verseskönyv egyik mottójául szolgáló Wittgenstein-idézet *gondolkodásbeli hézagai* helyel-közzel kitöltődni látszanak. Érdekes módon elsősorban nem az intellektuális líra „logikai” mutatóványai vagy a koherens szerepjátékok miatt, hanem épp a versek befogadói/interpretációs hozzáférhe-

tősége, vagyis egyfajta közérthetősége révén (az olykor kimódolt formai megoldások, szertelen stílusbeli váltások és túlhajtott nyelvjátékok közegellenállása ellenére). De vajon hol húzódhat a fogalmak által körülkerített költői játéktér hatósugara? Miképpen alakítható a mozgásba hozott nyelvi működés eszméltető aktussá, reflexión túli revelációvá? Talán nem véletlen, hogy az Ádám-versek lehetnek ennek példái.

A jelek szerint a kimondás ugyancsak wittgensteini szélmalomharcával megbékélve, illetve a hallgatás folytonos kísértésének ellenére terebélyesedik Tóth László költészete (egyfajta „work in progress” programként értékeli ajánlásában Csehy Zoltán is költői munkásságát), olyan egymástól eltérő struktúrájú, mégis egybenyitható szövegtereket hozva létre, amelyekben Ádám is levetheti a *csend szakfanderét*. A hozzá kapcsolódó versekben mintha a *Tragédia* úrbeli színéből lépne ki, visszatérve elvágódásának magasabb köreiből. *Wittgenstein szóvivőjének* sincs más lehetősége, legelőször a hallgatással eltöltött hétköznapiak, az egyre fakuló emlékek, a polcon heverő könyvek, az asztalon heverő papírok elpergő valóságáról kell tanúskodnia, korántsem a megpihenés reményében, még álmait is hangos beszéddel kommentálva, a látzatvilág visszfényeire ébredve, a szavak elmálló, kavargó, világló anyagszerűségének angyal-arcával szemben. Saját istenképűségére döbbenve egy pillanatra.

„mintha egy kósza árny futna / a homályban sereglőkkel / leül a számára kimért idő / szirtjének szélén / egy szelíd mosolyt ken szét szakállán / két részre osztja a teret // nem szól csak néz ránk / valahonnan a nézésen túlról / s ez beszédesebb / minden szónál”

KONCZ TAMÁS

Horváth Péter: Getnó – kivezetés a szépirodalomból

Noran Libro, 2018

Sziszüphosz igazi büntetését talán nem is a folyton visszaguruló szikla görgetése jelenti, hanem az, hogy maga akar vele folyton a csúcsra

jutni. A hegyoldalon lökdösött holt súly így valójában az elégedetlenség, az örök emberi hübrisz jelképe lesz – ez az, amit a legnehezebb elen-

gedni, és ami végül mindig visszarántja hordozóját.

Horváth Péter új, életrajzi ihletésű regényét, a *Getnót* olvasva jutott eszembe ez a lehetőség. Két, javakorabeli magyar Sziszüphosz találkozik – régi, gyerekkori ismerősök –, hogy egy pillanatra megpihenjenek, és kancsó bor mellett összegezzék, ki meddig jutott a saját terhével az egyre nehezebbnek érzett úton. Tényirodalomról van szó – hangsúlyozza a szerző már a kötet fülszövegében, vagyis előrebocsátja, hogy nincs „ház”, menedék, mint a fogócskában, az egyéni felelősséget nem takarja el a szerepek fátyoltánca. Itt tényleg Horváth Péter, tucatnyi regény és színdarab szerzője, irodalmi iparos ül egy asztalnál Kutassi Józseffel, a bodzási parasztemberrel. Emlékeznek és mesélnek, főként saját életükről, mivel közös élményük csak a még kamaszkorukban alapított kollégiumi banda, a felolgozásokat játszó Flyers volt.

Mégis, mindkettőjüknek ez az együttes jelentette a kitörési pontot: az amatőrök lelkesedésével énekelt Rolling Stones-szám, az *Áj kent getnó szatiszféksön* indította el őket az örök elégedetlenség útján, hogy szembe kerüljenek családi elvárásokkal, a Kádár-rendszer társadalmi osztálytól függően puhább-keményebb korlátaival. Végül – a sokadik összeomlás és nekirugaszkodás után – saját határaikkal is.

Nem vagyok elégedett; a két karakter között talán ez az életérzés jelenti a legerősebb kapcsolatot: Horváth „lumpenértelmiségi” színészcsaládból tört ki, hogy vargabetűkkel, pályaváltások és többszörös családalapítás után is új célt keressen. A nagypapa miatt kulákivadékként megbélyegzett, hirtelen haragú Kutassi pedig üzleti-technikai érzékével, fusizással vagy szó szerint ököllel harcolta ki a neki járó pillanatnyi helyet, hogy aztán ráunva hátrahagyja valami újért. Az érvényesülésért, különvéleményért folytatott harc szükségszerűen együtt járt a bukásokkal – a mozdulatlanságát őrző diktatúra a lázongásnak megfelelő eréllyel koppintott az elégedetlenkedők fejére, más módszert használt a városban és vidéken: a nyakas munkást gumibottal és pisztolyaggal, az önérzetes írórt kirúgással, elhallgatással fegyelmezte.

Horváth Péter leleményes szerkesztőmunkával találja meg azokat a momentumokat, amik összekötik, párbeszédre bírják a két, monológyszerűen elmesélt életutat. Kutassi gerinctörését például saját morális megtöretésével állítja párba, amikor felsőbb utasításra átírja első rendezését; de találkoznak a zűrös nőügyek, a beszélgetők családhoz fűződő ambivalens viszonya is. A háromszáztizennégy oldalas kötet hét fejezetre oszlik – címüket a magyaros átíratú Rolling Stones-számok, Illés-idéze-

tek adják –, és minden tömb egy-egy meghatározó életszakaszt jelent a beszélgetők számára. A legfájdalmasabb ezek közül a *Pentitblek*, amelyben Kutassi élete legnagyobb, addig csak sejtetett tragédiáját osztja meg gyerekkori cimborájával.

A szöveg élőbeszéd jellegű, szinte teljesen mentes a szépprózai fogásoktól, fordulatoktól. Pont ezért jóval erősebben hat, amikor a beszélők csapongva váratlanul életük legfontosabb dilemmáira térnek rá: „...van Amerikában egy temető, ahol azt írják az emberek fejfájára, hogy élt két percet, élt három percet. Mert csak annyit volt boldog. Elgondolkodtam én ezen a dolgon. [...] Mi az, hogy boldogság? [...] Mert csak egy pillanat, egy villanás az. [...] Mennyit írnának az én fejfámra? Mit írnának anyáméra, apáméra, hány percet, abban az amerikai temetőben?” – töpreng Kutassi, a hetven körüli parasztember felvetésében pedig ott rejlik a ki nem mondott kérdés: valóban a boldogságért görgetjük magunk előtt életünk szikláját – vagy maga a folytonos nekifeszülés adja meg létünk értelmét?

Ahogy a stílus terén, Horváth az emlékek felidézése során sem szépít. Beszámol saját erkölcsileg megkérdőjelezhető kapcsolati és karrierdöntéseiről, barátja erőszakos dührohamairól is, mindezt az ítékezés és a feloldozás igénye nélkül. Egymásba kapcsolódó, felelgető vallomásaikat a tördelés nem választja szét élesen elhatárolt egységekre, szerző inkább stílus- és ritmusváltással, a szóhasználat különbségeivel tagolja a visszaemlékezéseket. A nyersen, de plasztikusan fogalmazó Kutassi esetében például gyakran használja megkülönböztető elemként a megszólítást is, az oldalanként ismétlődő „te, Peti!” azonban idővel kínossá válik, még ha szükségszerű is.

A beszélgetés olvasók számára követhető része a *Gointu Szanfranciszko* fejezettel ér véget: keserűség számvetés ez, ahol a mérleg egyik serpenyőjében tizenkilenc regény, öt feleség, két ház, egy lánogszűtő, egy óriási gazdaság, sok-sok újrakezdés halmozódik – a másikban pedig csak a kétely és a kielégületlenség sötétlik: így kellett történnie? Lehetett volna, lehetne jobb is? „Valamit mindig csinálni kell, Peti” – mondja végül zárszóként Kutassi; lehetne ez a magyar Sziszüphoszok vigasza, mottója is.

Hogy a kettős monológ valóban irodalom-e, nehezen tudnám eldönteni. A *Getnó* mindenestre hiteles, magával sodró korrajz, őszinteségével, helyenkénti brutalitásával is lefegyverez. Megérteti, hogy egy Rolling Stones-szám miért ébreszthette fel a szabadság vágyát egy egész generációban – és hogy mennyi zűrzavarral, tévedéssel, kielégületlenséggel jár, amikor az ember megpróbálja utolérni saját vágyait.